

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

Перевірено на плагіат 21.11.2018 р.

унікальність – 89.81 %

Статтю підготовлено в межах науково-дослідної роботи молодих учених №18БП044-01М „Архетипно-стереотипні константи мови і мовлення: діахронія та синхронія”, що виконується за рахунок видатків Фонду державного бюджету України (номер держреєстрації 0118U001100, Наказ №63 МОН України від 24.01.2018 р.)

УДК'367.622.22

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОНЯТТЯ ЗМЕНШЕНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ МОВ)

Руда Наталя Вікторівна, nataruda@bigmir.net

к. філол. наук, асистент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Інститут філології

У рамках статті зіставляються та аналізуються структура, семантика і функції синтаксичних засобів вираження поняття зменшеності в українській, англійській та латинській мовах, виявляються універсальні та специфічні для кожної із досліджуваних мов семантико-функціональні характеристики аналітичних демінутивних одиниць, з'ясовується загальний потенціал синтаксичних конструкцій до вираження повного спектру значень, пов'язаних з поняттям малості. Категорія зменшеності (демінутивності, малості) постулюється в роботі як універсальна гносеологічно-мовна категорія, яка в мовах світу здатна виражатися за допомогою засобів різних рівнів мовної структури, реалізуючи семантику зменшеного розміру об'єкта, ослабленого вияву ознаки чи дії, що може супроводжуватися певними оцінно-емоційними та експресивними семами. У різних мовах категорія зменшеності може виражатися за допомогою засобів різних рівнів мовної структури, роль яких у кожній мові, безумовно, неоднакова. Як відомо, українська та латинська мови належать до флективних мов синтетичного ладу, чим зумовлюється пріоритетність у вираженні категорії демінутивності за допомогою суфіксації, у той час як англійська – мова аналітичного ладу – заздалегідь передбачає меншу кількість та продуктивність демінутивних суфіксів, що компенсується синтаксичними засобами. Дослідження з'ясувало, що на відміну від української та латинської мов, де демінутивні словосполучення виражають переважно значення реальної зменшеності, англійська мова за допомогою синтаксичних засобів досить вдало, відповідно до потреб мовців, компенсує брак як демінутивів об'єктивної семантики, так і оцінно-емоційних та експресивних зменшувально-пестливих форм.

Ключові слова: поняття зменшеності, категорія зменшеності (демінутивності), оцінно-емоційне значення, аналітична конструкція, демінутивне словосполучення.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

СИНТАКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ЯЗЫКОВОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ ПОНЯТИЯ УМЕНЬШИТЕЛЬНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКОГО, АНГЛИЙСКОГО И ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКОВ)

Рудая Наталия Викторовна, nataruda@bigmir.net

к. филол. наук, ассистент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Институт филологии

В рамках статьи сопоставляются и анализируются структура, семантика и функции синтаксических средств выражения понятия уменьшительности в украинском, английском и латинском языках, выявляются универсальные и специфические для каждого из исследуемых языков семантико-функциональные характеристики аналитических диминутивных единиц, выясняется общий потенциал синтаксических конструкций для выражения полного спектра значений, связанных с понятием малости. Категория уменьшительности (деминутивности, малости) постулируется в работе как универсальная гносеологически-языковая категория, которая может выражаться в языках мира с помощью средств различных уровней языковой структуры, реализуя семантику уменьшенного размера объекта, ослабленного проявления признака или действия, которое может сопровождаться определенными оценочно-эмоциональными и экспрессивными семами. В разных языках категория уменьшительности может выражаться с помощью средств различных уровней языковой структуры, роль которых в каждом языке, безусловно, неодинакова. Как известно, украинский и латинский языки принадлежат к флективным языкам синтетического строя, чем обусловлена приоритетность в выражении категории деминутивности с помощью суффиксации, в то время как английский – язык аналитического строя – заранее предполагает меньшее количество и производительность деминутивных суффиксов, что компенсируется синтаксическими средствами. Исследование выяснило, что в отличие от украинского и латинского языков, где деминутивные словосочетания выражают преимущественно значение реальной уменьшенности, английский язык с помощью синтаксических средств достаточно удачно, в соответствии с потребностями говорящих, компенсирует недостаток как деминутивов объективной семантики, так и оценочно-эмоциональных и экспрессивных уменьшительно-ласкательных форм.

Ключевые слова: понятие уменьшительности, категория уменьшительности (деминутивности), оценочно-эмоциональное значение, аналитическая конструкция, деминутивные словосочетания.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialy ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta
latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

THE SYNTACTIC MEANS OF SMALLNESS NOTION REPRESENTATION IN UKRAINIAN, ENGLISH AND LATIN LANGUAGES

Ruda N., nataruda@bigmir.net

Assistant Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology

In the article the structure, semantics and functions of syntactic means of the smallness notion representation in Ukrainian, English and Latin languages are compared and analyzed. Common and particular for each language semantic-functional characteristics of analytical diminutive units are identified. The ability of syntactic means to express the full range of meanings associated with the notion of smallness is highlighted. The category of smallness (diminutiveness, diminution) is postulated in the article as a general gnoseological-linguistic category. The category of smallness usually denotes the small size of the object or the weakened manifestation of a feature or action, but very often the noted meanings can be accompanied by different evaluative-emotional and expressive senses. In different languages the smallness notion can be represented by means of different levels of the language structure, whose role in each language is certainly not the same. As we know, Ukrainian and Latin are synthetic languages, which explains the priority in expressing the notion of smallness by means of suffixation, while English as an analytical language has a smaller amount and productivity of diminutive suffixes, what is compensated by syntactic means. The study found out that in Ukrainian and Latin languages the diminutive phrases express mainly the meaning of real smallness, but in English the using of syntactic means in accordance with the needs of the native speakers compensates the lack of both suffixal diminutives of objective smallness semantics and suffixal diminutives of evaluative-emotional and expressive meaning.

Key words: *smallness notion, smallness (diminutiveness) category, evaluative-emotional meaning, analytical form, diminutive phrases.*

Вступ. Зменшеність – категорія, що вказує на меншу величину предмета або менший ступінь якості порівняно із звичайною величиною або звичайним ступенем якості [СУМ 1970-1980, т. III, с. 614]. Категорія зменшеності (демінітивності) – це універсальна гносеологічно-мовна категорія: те, що утворення на позначення малого розміру властиві лексиконам більшості мов, логічно виводиться з факту існування самого поняття малості. Засоби відтворення поняття зменшеності можуть формуватися і в лексиці, і в синтаксисі, і в морфології, але, залежно від конкретної мовної структури в одних мовах ядерну позицію займають синтаксичні форми, при цьому лексичні й морфологічні відходять на периферію, в інших – у ролі ядерних виступають морфологічні форми при периферійній позиції синтаксичних і лексичних виразників і т. д. [Максимчук 1972, с. 7].

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

Дослідження формальної та семантичної структури виразників значення зменшеності в різних мовах (див. роботи Арнольд І. В., Бондарка О. В., Бондаря А. І., Галкіної-Федорук О. М., Гімалетдінової Г. К., Дмитрієвої О. І., Зубова О. В., Кавінкіної І. Н., Крючкової О. Ю., Максимчук Н. Н., Шакірової С. Н. та ін.) доводять, що ці мовні одиниці, незалежно від їхньої формальної структури, крім функції позначення розміру, часто служать для вираження емоцій мовця, поява яких викликана властивостями оцінюваного об'єкта, особистим ставленням мовця, ситуацією мовлення, а також для створення експресії, з метою підкреслення важливості інформації, експліцитного чи імпліцитного впливу. Більша чи менша функціональна навантаженість демінутивних форм у конкретній мові залежить від багатьох факторів – як внутрішньомовних (е. г. тип мови), так і екстралінгвістичних (е. г. особливості емоційності народу-носія мови, культуромовні норми, прийняті в даному суспільстві). **Актуальність та новизна дослідження** полягає в тому, що незважаючи на формально-структурну різноманітність мовних засобів вираження семантики зменшеності, дослідники часто-густо пов'язують останню переважно із суфіксальними морфемами. Проте зменшувальні суфікси не відображають усіх можливостей вираження цього поняття – категорія демінутивності охоплює багато інших елементів і конструкцій мови [Зеликова 1976, с. 5-6]. Мови синтетичного ладу при вираженні значення малості використовують переважно суфіксальний словотвір, у мовах же аналітичного ладу, морфологічний арсенал демінутивного вираження значно бідніший, тому в них великої ваги набувають синтаксичні засоби репрезентації значення зменшеності, загальний потенціал яких до вираження спектру значень, пов'язаних з поняттям малості, як правило, залишається поза увагою дослідників.

Мета та зумовлені нею основні **завдання** нашого дослідження полягають у зіставленні та порівняльному аналізі структури, семантики і функцій аналітичних конструкцій зі значенням зменшеності в українській, англійській та латинській мовах, у виявленні універсальних та специфічних для кожної із досліджуваних мов семантико-функціональних характеристик аналітичних демінутивних одиниць, у з'ясуванні загального потенціалу синтаксичних конструкцій до вираження повного спектру значень, пов'язаних з поняттям малості. Відтак, **об'єктом** нашого дослідження обрано синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності в

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materiali ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta
latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

українській, англійській та латинській мовах, а **предметом** – структуру, семантику і функції аналітичних конструкцій зі значенням зменшеності в зазначених мовах.

Численні дослідження доводять, що одні мови відзначаються надзвичайним багатством афіксальних засобів творення зменшувально-пестливих форм, інші намагаються відтворити широкий спектр демінутивної семантики синтаксичними конструкціями. У мовах переважно синтетичного ладу продуктивність аналітичних конструкцій значно нижча, порівняно, наприклад, із суфіксальним способом, на противагу аналітичним мовам, де зазначені конструкції є превалюючими. Відрізняються й функції та семантика аналітичних утворень у мовах синтетичного та аналітичного ладу. Проаналізуємо.

Синтаксичні засоби відтворення значення зменшеності в українській та латинській мовах (мовах переважно синтетичного ладу) утворюються за такими моделями: 1) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (е. г.: *Довго надумувався, не повертався язик на слово, але надумався, прийшов до Корнія, до **малої хати*** [Самчук 1991, с. 135]; *Parva delicta aperiunt viam ad maiora* (**Малі злочини** відкривають дорогу великим) [Цимбалюк 1990, с. 250]); 2) демінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (е. г.: *[Микола] Що вас сюди до нас приводить? [Війт] Гм, так собі, маємо до вас **маленьку справу*** [Франко 1979, с. 28]; *Parvulas illi manus ad ora referunt ...* (**Вони маленькі руки** до пащі простягають...) [Petronius 1997, р. 210]); 3) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (е. г.: *Се вже тобі не та **мала Оксанка**, що ти, було, їй робиш веретенця* [Українка 2008, с. 833]; *Nec iuxta quisquam quam **parva casula** capnulis temere contacta* (**Поряд нічого не було за винятком невеликої хатинки, покритої очеретом**) [Apulejus 1989, Vol. 1, р. 194]); 4) демінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (е. г.: *Старий розправив тремтячою рукою **малесенький шматочок паперу** і тримав його наче бозна-яку газету* [Багрянний 1991, 231]; *Tunc **formicula** illa **parvula** atque ruricola ... convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum classem ...* (**Тоді та маленька польова мурашечка ... скликала усіх-усіх доколишніх мурах ...**) [Apulejus 1989, Vol. 1, р. 328]).

Аналітичне вираження поняття зменшеності в англійській мові (мові

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

аналітичної будови) є домінуючим способом, на відміну від української та латинської. За свідченням М. Максимчук, яка досліджувала способи вираження градацій зменшення-збільшення в англійській мові, пріоритетним для вираження значення зменшеності (та збільшеності) у ній є саме аналітичні словосполучення. У процентному відношенні весь комплекс лексико-граматичних засобів репрезентації значення зменшення-збільшення дослідницею розподіляється так: 66,8% – синтаксичні словосполучення, 27% – лексичні виразники, морфологічні форми – 6,2% на загальну кількість вибраного матеріалу [Максимчук 1972, с. 7].

Як показує опрацьований нами матеріал, демінутивні словосполучення в англійській мові є переважно двокомпонентними і утворюються за такими моделями: 1) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (е. г.: *You have a very **small** park here, – returned Lady Catherine after a short silence* (У вас тут дуже **малий парк**, – знову почала розмову леді Кетрін після недовгої мовчанки) [Austen]; б) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (е.г.: *When he opened his eyes again, **little wavelets** were hurrying over the river, chasing one another* (Коли він знову розплющив очі, то побачив на поверхні річки лише **маленькі хвилячки**, що, поспішаючи, накочувалися одна на одну) [Turgenev]. Оскільки суфіксальна демінутивізація в англійській мові розвинена мало, типовими є словосполучення, утворені за першою моделлю. Виразниками демінутивності в англійських демінутивних словосполученнях найчастіше виступають прикметники *little* та *small*, рідше – *tiny*, *wee*, *young*, іноді – *dwarf*, *midget*, *miniature*, *pygmy*, *lilliputian*, *diminutive*. У неформальному мовленні вживаються і такі прикметники: *peewee*, *pintsize*, *petite*, *bantam*.

Оскільки у кожній із проаналізованих нами мов синтаксичні виразники поняття зменшеності представлені прикметниково-іменниковими словосполученнями, де індикатором зменшеності виступає саме прикметник, вважаємо за доцільне проаналізувати семний склад центральної прикметникової одиниці семантичного поля зменшеності у кожній із досліджуваних мов.

Отже, в **українській мові** найчастіше у складі демінутивних словосполучень виступає прикметник *малий* (або його демінутивізовані деривати – *маленький*, *малесенький*). Словникова стаття подає такі значення цього прикметника: 1) невеликий за розміром, величиною (е. г.: *маленька річка*); 2) невеликий за

кількістю (е. г.: *маленький гурток подорожніх*), за сумою (е. г.: *маленька плата*); 3) короткий, недовготривалий (е. г.: *маленький день, маленький дощ*); 4) невеликий за віком, малолітній (про людей та тварин) (е. г.: *маленька дитина*); 5) незначний за ступенем свого вияву (е. г.: *маленький голос*); 6) який не має великого значення, неістотний (е. г.: *маленьке прохання*); 7) перен., знев., позбавлений внутрішньої глибини (е. г.: *маленька душа*); 8) який займає невисоке суспільне або службове становище (е. г.: *маленька особа*) [СУМ, т. IV, с. 605-606].

У латинській мові в значенні прикметника *parvus*, а, *im* – найекспліцитнішого виразника значення малості на лексичному рівні – актуалізуються такі семи: 1) маленький за розміром (е. г.: *parva insula* – *маленький острів*), величиною (е. г.: *parvum pondus* – *невелика вага*); 2) маленький за віком (про людей та тварин) (е. г.: *parvus frater* – *маленький брат*); 3) маленький за кількістю (е. г.: *parvum praesidium* – *невелика охорона*), якістю (е. г.: *parvus cibus* – *мізерна їжа, parvum carmen* – *жальогідна, поганенька пісня*); 4) маленький тривалістю (е. г.: *parva vita* – *коротке життя*); 5) маленький за ступенем свого вияву (е. г.: *parva vox* – *слабкий, тихий голос*); 6) маленький значенням, істотністю (про абстрактні поняття) (е. г.: *parva res* – *неважлива справа*); 7) за цінністю, вартісністю (е. г.: *parva pecunia* – *малі гроші, parvum pretium* – *невелика ціна*); 8) маленький за значимістю, впливовістю (про людей) (е. г.: *parvus senator* – *другорядний, непомітний сенатор*); 9) боязкий, нерішучий (у переносному значенні, коли йдеться про дух) (е. г.: *parvus animus* – *боязкий дух*); 7) перен. скромний, смиренний (е. г.: *parva verba* – *прості слова*) [Дворецький 2000, р. 556].

В англійській мові найчастотнішими прикметниками-індикаторами малості в демінутивних словосполученнях є *little* та *small*, функції яких, проте, не завжди збігаються. У значенні прикметника *little* актуалізуються такі семи: 1) маленький за розміром чи величиною (е. г.: *his little feet* – *його маленькі ноги*); 2) маленький за віком (про людей та тварин) (е. г.: *little sisters* – *маленькі сестри*); 3) вузький або убогий, у переносному значенні (е. г.: *little minds* – *обмежені думки*); 4) неважливий, нецікавий, тривіальний (е. г.: *he questions every little thing* – *він допитується про будь-яку дрібницю*); 5) коли виражається позитивна оцінка (е. г.: *he's a cute little thing* – *він маленький розумничок*); 6) коли виражається ніжність або поблажливість (е. г.: *silly little fool* – *маленька дурена*); 7) невеликий за кількістю, тривалістю (е. г.: *we had little*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

time – у нас небагато часу); 8) незначний або скромний (про людину) (*little-known author* – маловідомий автор) [The New Penguin English dictionary 2000, p. 816; Desk “Standard” dictionary of the English language 1953, p. 467].

Щодо прикметника *small* словникова стаття виділяє такі значення: 1) маленький за розміром чи величиною (е. г.: *small barrel* – діжечка); 2) маленький за віком (е. г.: *small children* – маленькі діти); 3) невеликий за кількістю (е. г.: *a small audience* – невелика кількість слухачів), цінністю (е. г.: *small change* – дрібні гроші); 4) незначний за ступенем вияву (е. г.: *a small voice* – тихий, тоненький голос); 5) який працює з невеликою кількістю чогось (е. г.: *a small farmer* – фермер, що має невелику ферму); 6) неважливий, незначний за силою, впливом (е. г.: *a small matter* – незначна причина); 7) неважливий (про людину), ординарний (е. г.: *they made me feel small* – через них я відчував себе неважливим); 8) скромний, простий (е. г.: *a small beginning* – скромний початок). [The New Penguin English dictionary 2000, p. 1320; Desk “Standard” dictionary of the English language 1953, p. 733].

Очевидно, що в усіх трьох мовах у значенні прикметників *малий*, *parvus*, *a*, *ut*, *little* та *small* актуалізуються семи об’єктивної зменшеності за розміром, віком, кількістю, тривалістю, ступенем вияву ознаки чи властивості. Варте зауваги те, що у кожній із досліджуваних мов ці прикметники можуть виступати в словосполученнях у переносному значенні, коли йдеться про абстрактні поняття чи дорослих людей, актуалізуючи семи негативної оцінки (тобто в таких випадках малість асоціюється з низьковартісністю, неважливістю, малозначущістю тощо).

Але якщо порівнювати функціональне навантаження прикметників *малий*, *parvus*, *little*, *small* та їх синонімів у відповідних мовах, то стає очевидно, що в англійській мові їх функції набагато ширші, ніж в обох інших. В українській та латинській мовах за допомогою прикметників *малий*, *parvus* та їх синонімів виражається, як правило, значення об’єктивної зменшеності. Аналітичні ж демінутивні словосполучення в цих мовах вживаються тоді, коли:

а) потрібно вказати саме на малий вік, розмір, слабкий ступінь вияву ознаки когось або чогось (е. г., укр.: *Коли ж не побажаєте тягти з собою спальний мішок та накомарник, візьміть із собою невеличкий розбірний мисливський будиночок з розкладним ліжком* [Вішня 1984, р. 340]; лат.: *Denique solus ac solitarius parva sed satis munita domuncula contentus, pannosus alioquin ac sordidus, aureos folles incubabat* (Він

був самотній і відлюдкуватий, задовольнявся **маленьким**, але досить укріпленим **будиночком**, сидючи в брудному лахмітті на мішках із золотом) [Apulejus 1989, Vol. 1, p. 200];

б) у словосполученні виступає повністю або частково десемантизований демінутив (е. г., укр.: У неділю перед богами горіла **маленька** синенька **лампадка** ... [Довженко 1986, р. 432]; лат.: *At enim **casulae parvulae** conterminos magnos et beatos agros possidebat vicinus potens et dives ...* (А поряд із цією **малесенькою хатиною** були численні і родючі землі владного та заможного сусіда ...) [Apulejus 1989, Vol. 2, p. 192];

в) іменник, щодо значення якого виражається зменшення, не може, внаслідок структурно-фонетичних чи семантичних особливостей, суфіксально демінутивізуватися (е. г., укр.: *Ах, яке **маленьке** наше **життя**! Ах, яке **маленьке**!* [Самчук 1991, р. 167]; лат.: *Quot ego tuas petititones ita coniectas ut vitari posse non viderentur **parva** quadam **declinatione** et, ut ajunt, corpore effugi!* (Скільки разів я уникав твоїх нападів, яких, здавалося б, неможливо уникнути, **невеликим**, як то кажуть, **відхиленням тіла**!) [Cicero 1996, р. 20];

г) іменник може утворювати суфіксальний демінутив, але в такому випадку сема малості нівелюється, а натомість яскраво проступають оцінно-емоційні конотації (е. г., укр.: *Принесли від хреста **маленьку** нову **людину**, а ім'я їй **Христина*** [Самчук 1991, р. 140] (демінутивізована форма **людинка** (**людиночка**)), як правило, реалізує суб'єктивно-оцінні семи, е. г.: *От то вже **людиночка**!* (розм.); лат.: *Nam procedente **sermone paulo** iam clarius contempta mea praesentia quasi vere mortui ...* (Продовжуючи цю **коротку розмову**, він вже говорив зрозуміліше, не зважаючи на мою присутність, так, наче я був мертвим ...) [Apulejus 1989, Vol. 2, p. 26] (демінутивізована форма **sermunculus**, як правило, виражає зневажливе ставлення, е. г.: *sermunculi urbani* – **міські плітки, балаканина**). Лексикографічні дані доводять, що в українській та латинській мовах демінутивні словосполучення можуть виражати і суб'єктивну оцінку мовця, проте, згідно з аналізом текстового матеріалу, це явище трапляється нечасто і залежить від контексту.

Що ж до англійської мови, то тут демінутивні словосполучення, як погоджуються дослідники (І. Арнольд, Ю. Жлуктенко, Н. Кушина), виконують не лише функції вираження значення об'єктивної зменшеності, але й суб'єктивної оцінки мовця, часто емоційної. Як показує наш аналіз, прикметник *little* частіше

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

використовується для вираження суб'єктивної оцінки мовця, тоді як *small* – об'єктивної зменшеності. І. В. Арнольд, аналізуючи стилістичні можливості використання прикметника *little* в англійській мові, зауважує, що в прямому значенні він позначає розмір і є синонімом більш нейтрального *small*. Але в розмовному стилі мови це предметно-логічне значення затемнюється емоційним, так що *little* може виражати симпатію, ніжність, співчуття, жалісливість і, навпаки, негативні емоції та бути еквівалентом зменшувально-пестливих суфіксів східнослов'янських мов [Арнольд 1976, с. 128]. Нерідко в таких випадках *little* супроводжується так званими надлишковими епітетами (*superfluous epithets*), тобто прикметниками, які послабили своє семантичне навантаження (е. г.: *dear, nice, sweet*) і вживаються разом з прикметниками-індикаторами зменшеності для вираження суб'єктивної оцінки [Порівняльні дослідження ... 1981, с. 129]. Наприклад: 1) *There is such a nice little dog near our house I should like to show you!* (Біля нашого будинку живе таке **миле щенятко**, я б залюбки його вам показала!) [Carroll 1967, p. 54]; 2) *And yet he looked at the poor lonely little girl, who was trying very hard to learn her lessons ...* (Він подивився на **бідолашне самотнє дівчатко**, яке дуже намагалося повивчати уроки ...) [Wilkins Freeman *Big Sister Sally*].

Варто звернути увагу на ту особливість, що для англійських виразників демінутивності на синтаксичному рівні при вираженні емоційних конотацій характерна сполучуваність прикметника *little* (значно рідше *small* та інших синонімічних їм) з прикметниками-конкретизаторами. У таких випадках спостерігається функціональне розмежування – *little* репрезентує значення зменшеності, що супроводжується (а подекуди й нівелюється) значенням емоційної оцінки (позитивної чи негативної), вираженої прикметником-конкретизатором. Наприклад: 1) *I must be Mabel after all, and I shall have to go and live in that poky little house and have next to no toys to play with, and oh!* (Ох, либонь, я таки Мейбл; мушу йти і жити в тому **убокому будиночку** і не мати ніяких іграшок, якими б могла гратися!) [Carroll 1967, p. 50]; 2) *As she said this, she came upon a neat little house on the door of which was a bright brass plate with the name "W. RABBIT" engraved upon it* (Промовивши це, вона побачила, що підійшла до **чепурненького будиночка**, на дверях якого висіла блискуча мідна табличка, з вигравіюваним ім'ям „КРОЛИК”) [Carroll 1967, p. 67]; 3) *Little Lucy gazed up at Jim, and the blue-green shade of the cedar seemed*

to bring out only more clearly the white-rose softness of her **dear little face** ... (Маленька Люсі глянула на Джима, і блакитно-зеленава тінь кедра ледь-ледь відтінила біло-рожеву ніжність її **личенька** ...) [Wilkins Freeman Mary E. *The Copy-Cat*]; 4) Grandmother Wheeler smiled her **little, aggravating, curved, pink smile** (Бабуся Вілер усміхнулася своєю **кривою, нестерпною, рожевою посмішечкою**) [Wilkins Freeman Mary E. *The Copy-Cat*]; 5) You reached the conservatory through the drawing-room, and there, on the hot pipes, were dozens of them, **ugly, squat, bristly little plants** each in a separate pot (Ти пройшов через майстерню до теплиці, а там на гарячих трубах були десятки цих **гидких, низьких, колючих рослин**, кожна в окремому горщику) [Woolf]; 6) I will answer for it, he never cared three straws about her – who could about such a **nasty little freckled thing** (Я відповім на це: він ніколи і не переймався нею, бо хто зацікавиться таким **огидним** веснянкуватим **створіннячком**?) [Austen].

Висновки. Порівняльний аналіз структури синтаксичних засобів мовної репрезентації поняття зменшеності виявив, що у досліджуваних мовах вона представлена дво- або трикомпонентними (в англійській мові) прикметниково-іменниковими словосполученнями. Оскільки в українській та латинській мовах суфіксальний словотвір майже повністю задовольняє потребу вираження поняття зменшеності, аналітичний спосіб у цих мовах, порівняно з англійською, використовується рідше. З огляду на аналітизм англійської мови цілком зрозумілим виявився той факт, що в ній демінутивні словосполучення переважають за частотою відтворюваності інші виразники значення малості.

Семантико-функціональний аналіз синтаксичних засобів поняття зменшеності засвідчив можливість вираження ними як значення об'єктивної зменшеності, так і оцінно-емоційних конотацій. Демінутивні словосполучення української та латинської мов мають переважно об'єктивно зменшувальну семантику, а англійська за допомогою синтаксичних засобів прагне, відповідно до потреб мовців, компенсувати брак власне демінутивів як об'єктивно-зменшувальної, так і суб'єктивно-оцінної семантики.

Література:

1. Арнольд, И. В. *Стилистика современного английского языка: стилистика декодирования* (Москва: Просвещение, 1990), 300.
2. Зеликова, Р. П. «Средства передачи на английский язык значений, выраженных формами субъективной оценки имен существительных русского языка.» Автореф. дисс. канд. филол. наук, Москва, 1976.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

3. Максимчук, Н. Н. «Количественные градации уменьшения-увеличения в системе имени (на материале современного английского языка).» Автореф. дисс. канд. филол. наук, Киев, 1972.
4. *Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов*, відпов. ред. Ю. О. Жлуктенко (Київ: Наукова думка, 1981), 356.

Довідкова література:

5. Дворецкий, И. Х. *Латинско-русский словарь*, 6-е изд., стереотип (Москва: Русс. яз., 2000), 846.
6. *Словник української мови*: в 11-ти т., ред. кол. І. К. Білодід, А. А. Бурячок, В. О. Винник та ін. (Київ: Наукова думка, 1970-1980).
7. *Desk "Standard" dictionary of the English language. About 80,000 words and phrases in the speech and literature of the English-speaking peoples*, J. Ch. Fernald (New York: Funk&Wagnalls company, 1953), 918.
8. *The New Penguin English dictionary*, editor R. Allen (Harmondsworth, 2000), 1642.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

9. Багряний І. «Тигролови.» *Тигролови: Роман та оповідання*, післямова М. Г. Жулинського; упоряд. О. С. Гаврильченка (Київ: Молодь, 1991), 264.
10. Вишня, О. «Екіпіровка мисливця.» *Фейлетони. Гуморески. Усмішки. Щоденникові записи*, упоряд. і приміт. І. В. Зуби; ред. тому І. О. Дзевєрін (Київ: Наукова думка, 1984): 338-342.
11. Довженко, О. «Зачарована Десна.» *Кіноповісті. Оповідання*, упоряд. і приміт. Ю. Е. Григор'єва (Київ: Наукова думка, 1986): 431-473.
12. Самчук, У. Марія. «Хроніка одного життя.» *Марія. Хроніка одного життя: Роман*, підгот. тексту і післямова С. П. Пінчука (Київ: Рад. Письменник, 1991), 190.
13. Українка Леся. «Бояриня.» *Усі твори в одному томі*, уклад. В. Т. Бусел, Г. В. Латник, М. І. Литвинець; передм. М. І. Литвинця (Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2008): 832-860.
14. Франко, І. «Украдене щастя.» *Зібрання творів у 50-ти тт.*, ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін., том 24 (Київ: Наукова думка, 1979): 7-64.
15. Цимбалюк, Ю. В. *Латинські прислів'я і приказки* (Київ: Вища школа, 1990), 434.
16. «Apulejus Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 1: Books 1-6 (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 371.
17. «Apulejus Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 2: Books 7-11. (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 377.
18. Austen, J. *Pride and Prejudice*, access [http:// www. gutenberg.org/etext/1342](http://www.gutenberg.org/etext/1342).
19. Carroll, L. «Alice in Wonderland.» *Alice's Adventures in Wonderland* (Mocsow: Progress Publishers, 1967), 235.
20. Cicero, M. T. «Oratio I in Catilinam / Cicero (Marcus Tullius).» *Works*, Vol. 10: *In Catilinam I-IV. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco* (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1996), 596.
21. «Petronius Satyricon / Petronius (Turpilianus).» *Satyricon* (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1997), 497.
22. Turgenev, I. *Mumu*, access [http:// www. online-literature.com/turgenev/1972/](http://www.online-literature.com/turgenev/1972/)
23. Wilkins, Freeman Mary E. *Big Sister Sally*, access [http:// www. classicreader.com/book/944/1/](http://www.classicreader.com/book/944/1/)
24. Wilkins, Freeman Mary E. *The Copy-Cat Sally*, access [http:// www. classicreader.com/book/](http://www.classicreader.com/book/)
25. Woolf V. *A Society*, access <http://manybooks.net/titles/woolfvir2922029220-8.html>.

References:

1. Arnol'd I. V., 1990, *Stilistika sovremennogo anglijskogo jazyka: stilistika dekodirovanija* [Stylistics of modern English: Stylistics of decoding] (Moskva: Prosveshhenie, 1990), 300 (In Russ.).

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialy ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

2. Zelikova R. P. *Sredstva peredachi na anglijskij jazyk znachenij, vyrazhennyh formami subjektivnoj ocenki imen sushhestvitel'nyh russkogo jazyka* [The means of translating to English the meanings expressed by the subjective evaluation forms of Russian nouns] (Moskva, 1976), 18 (In Russ.).
3. Maksimchuk N. N. *Kolichestvennye gradacii umen'shenija-uvelichenija v sisteme imeni (na materiale sovremennogo anglijskogo jazyka)* [Quantitative gradation of decrease-increase in the Name system (on the basis of modern English)] (Kiev, 1972), 23 (In Russ.).
4. *Porivnjal'ni doslidzhennja z gramatyky anglijs'koji, ukrajins'koji, rosij's'koji mov* [Comparative studies on grammar of English, Ukrainian, Russian languages] (Kyiv, Naukova dumka, 1981), 356 (in Ukr.).
5. Dvoreckij I. H. *Latinsko-russkij slovar'* [Latin-Russian Dictionary], 6-e izd., stereotip., (Moskva, Russkij jazyk, 2000), 846 (In Russ.).
6. *Slovnyk ukrajins'koji movy: v 11-ty t.* / [The Vocabulary of Ukrainian language: in 11 tt.] (Kyiv, Naukova dumka, 1970-1980) (in Ukr.).
7. *Desk "Standard" dictionary of the English language. About 80,000 words and phrases in the speech and literature of the English-speaking peoples* (New York: Funk&Wagnalls company, 1953), 918.
8. *The New Penguin English dictionary*, editor R. Allen (Harmondsworth, 2000), 1642.
9. Bagrjanij I. *Tygrolovy: Roman na opovidannja* [The hunters on tigers] (Kyiv: Molod, 1991), 264 (in Ukr.).
10. Vyshnja O. «Ekipirovka myslyvcja [Hunter's equipment].» *Fejletony. Gumoresky. Usmishky. Shhodennykovi zapysy* (Kyiv, Naukova dumka. 1984): 338-342 (in Ukr.).
11. Dovzhenko O. «Zacharovana Desna [Enchanted Desna].» *Kinopovisti. Opovidannja* (Kyiv, Naukova dumka. 1986): 431-473. (in Ukr.).
12. Samchuk U. *Mariya. Hronika odnogo zhyttja: Roman [Maria. The chronicle of one life]* (Kyiv, Rad. Pysmennyk, 1991), 190 (In Ukr.).
13. Ukrajinka Lesya. «Bojarinya [Noblewoman].» *Usi tvori v odnomu tomi* (Kyiv, Irpin', Perun, 2008): 832- 860 (in Ukr.).
14. Franko I. «Ukradene schastja [The Stolen Happiness].» *Zibrannja tvoriv u 50-ty tt.* (Kyiv, Naukova dumka, 1979): 7-64 (In Ukr.)
15. Cymbalyuk Ju. V. *Latyns'ki prysliv'ja i prykazky [Latin proverbs and sayings]* (Kyiv, Vyshcha shkola, 1990), 434 (in Ukr.).
16. Apulejus. «Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 1: Books 1-6 (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 371.
17. Apulejus. «Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 2: Books 7-11 (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 377.
18. Austen, J. *Pride and Prejudice*, access [http:// www. gutenberg.org/etext/1342](http://www.gutenberg.org/etext/1342).
19. Carroll, L. «Alice in Wonderland.» *Alice's Adventures in Wonderland* (Mocsow: Progress Publishers, 1967), 235.
20. Cicero, M. T. «Oratio I in Catilinam / Cicero (Marcus Tullius).» *Works*, Vol. 10: *In Catilinam I- IY. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco* (Cambr., Mass.; Lnd. : Harvard UP, 1996), 596.
21. «Petronius Satyricon / Petronius (Turpilianus).» *Satyricon* (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1997), 497.
22. Turgenev, I. *Mumu*, access [http:// www. online-literature.com/turgenev/1972/](http://www.online-literature.com/turgenev/1972/)
23. Wilkins, Freeman Mary E. *Big Sister Sally*, access [http:// www. classicreader.com/book/944/1/](http://www.classicreader.com/book/944/1/)
24. Wilkins, Freeman Mary E. *The Copy-Cat Sally*, access [http:// www. classicreader.com/book/](http://www.classicreader.com/book/)
25. Woolf V. *A Society*, access <http://manybooks.net/titles/woolfv1922029220-8.html>.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)